

PARTICIPATIEBELEID WESTLAND

De weg naar Werken naar Vermogen

2012-2015

Auteur(s) Afd. Samenleving / CWP
Datum 7 november 2011
Versie
Status

Inhoudsopgave

Leeswijzer	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	7
2. Wet Werk en Bijstand	9
2.1. Wijzigingen WWB per 1 januari 2012	9
2.1.1. Jongeren	9
2.1.2. Tegenprestatie	9
2.2. Planning uitwerking en invoering	10
3. Wet werken naar vermogen	11
3.1. Eén regeling aan de onderkant van de arbeidsmarkt	11
3.1.1. Wajong	11
3.1.2. WSW	12
3.1.3. WWB/WIJ	13
3.2. Uitgangspunten voor de uitvoering	13
3.3. planning	13
4. Het uitkeringsbestand en de westlandse arbeidsmarkt	14
4.1. Ontwikkelingen ingeschreven niet werkende werkzoekenden en uitkeringsbestand	14
4.1.1. Ingeschreven niet werkende werkzoekenden	14
4.1.2. Uitkeringsbestand tabel 3 ontwikkeling Nww naar duur werkloosheid	14
4.2. Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt	15
4.2.1. Ontwikkeling werkgelegenheid en werkloosheid:	15
4.2.2. Ontwikkeling beroepsbevolking en participatiegraad	15
4.3. Rol van de gemeente	16
4.4. Social return on investment	17
4.5. Regionale samenwerking	17
4.5.1. Regionaal platform Arbeidsmarktbeleid Haaglanden	17
4.5.2. Lokale en regionale werkgeversbenadering	17
5. Visie en doelstelling Participatiebeleid Westland	19
5.1. Visie op Participatie	19
5.2. Doelstelling	20
6. Participatieladder en denken vanuit mogelijkheden	20
6.1. Participatie en Wmo verbonden	21
7. Keuzes ten behoeve van de participatiedoelstelling	22
7.1. Prioritering groepen cliënten	22
7.2. Intensivering handhaving	23
7.3. Gevolgen van het maken van keuzes	23
8. Werkplein Westland	24
8.1. Werkplein	24
8.2. UWV	24
8.3. Werk- én Ondernemersplein	25
8.3.1. Werkplein Westland en de rol van ondernemers	25
8.3.2. Ondernemersplein vanuit fysiek oogpunt	25
8.3.3. Het concept Ondernemersplein als gedachtegoed	25
9. Patijnenburg	27
9.1. Uitvoering Wet Sociale Werkvoorziening en aanbieder van re-integratie trajecten	27
9.2. Toegang WSW beperken tot beschermt werk en afbouw rijkssubsidie	27
9.3. Financiële risico's	27
10. Participatiebudget	28

10.1. Een ongedeeld budget vanaf 2013	28
10.2. Re-integratie instrumenten.....	28
10.2.1. Ontwikkeling sollicitatiehuis	29
10.3. Inburgering	29
10.4. Volwasseneneducatie	30
11. Flankerend beleid	30
11.1. Schuldhulpverlening.....	30
11.2. Kinderopvang	30
12. Monitoring	31
13. Planning van vervolgstappen	32
14. Lijst met gebruikte afkortingen	33
15. Bijlage I	34

Leeswijzer

Deze nota start met de samenvatting. Wat is de visie achter het vernieuwde participatiebeleid, de doelstellingen, de keuzes die op grond daarvan gemaakt worden en welke vervolgstappen zijn gepland.

In hoofdstuk 1 wordt in een inleiding de achtergronden van de veranderingen aangegeven. Hoofdstuk 2 gaat in op de wijzigingen in de Wwb en hoofdstuk 3 beschrijft hoe de Wet Werken naar Vermogen er, op basis van tot nu bekende informatie, uit zal gaan zien vanaf 2013. De schets van het cliëntenbestand en de (westlandse) arbeidsmarkt in hoofdstuk 4 geeft de context waarbinnen dit participatiebeleid vorm heeft gekregen en uitgevoerd gaat worden. Op de rol van de gemeente ten opzichte van de andere belangrijke spelers wordt hier nader ingegaan.

In hoofdstuk 5 wordt de visie en doelstelling van het participatiebeleid benoemd en toegelicht. Het instrument de Participatieladder als uitgangspunt voor de uitvoering wordt beschreven in hoofdstuk 6 waarbij ook de relatie gelegd wordt met de Wet maatschappelijke ondersteuning. In hoofdstuk 7 worden de te maken keuzes uitgewerkt.

In hoofdstuk 8 is opgenomen op welke wijze het Werkplein Westland als gevolg van de bezuiniging op het UWV en de rol van de gemeente op de arbeidsmarkt doorontwikkeld wordt. De rol van Patijnenburg als uitvoerder van de WSW, partner in het Werkplein en aanbieder van re-integratietrajecten wordt in hoofdstuk 9 beschreven. Ook de risico's die gelopen worden op de uitvoering van de WSW zijn opgenomen in hoofdstuk 10.

De toelichting op de verschillende onderdelen van het Participatiebudget en de ontwikkeling hiervan tot 2015 staat in hoofdstuk 11.

Afgesloten wordt met de verwachte wet op de schuldhulpverlening, de ontwikkelingen op het gebied van kinderopvang als belangrijk flankerend beleidsinstrument en de wijze van monitoring in respectievelijk hoofdstuk 12 en 13.

In hoofdstuk 14 is een opsomming van de vervolgstapen, voortkomend uit deze nota, opgenomen.

Samenvatting

Op het gebied van werk en inkomen gaat er veel veranderen de komende jaren. Met ingang van 1 januari 2012 wordt de WWB (Wet Werk en Bijstand) aangepast. Deze aanscherping is de aanloop naar de invoering van de Wet Werken naar Vermogen in 2013. In de aangepaste wetgeving wordt de eigen verantwoordelijkheid voorop gesteld en ligt de nadruk op werk boven inkomen.

Meer mensen zonder werk op zoek naar werk

De invoering van de Wet Werken naar Vermogen brengt met zich mee dat de gemeente verantwoordelijk wordt voor de re-integratie van meer mensen. De toename komt met name van personen met een arbeidshandicap en mensen die nu aanspraak maken op de WSW. De Wajong wordt beperkt tot volledig arbeidsongeschikten en de WSW tot een voorziening die alleen nog bedoeld is voor de groep die aangewezen is op beschermt werk. Ieder ander moet bij een reguliere werkgever aan het werk, al dan niet met behulp van het instrument loondispensatie om eventuele beperkte verdien capaciteit aan de werkgever (tijdelijk) te compenseren.

Minder geld

Hoewel er een grotere groep mensen onder de verantwoordelijkheid van de gemeente gaat vallen is er minder geld beschikbaar. Dit komt doordat:

- Het beschikbare budget om deze groep te ondersteunen richting de arbeidsmarkt wordt gekort met 33% in 2012 tot ruim 60% in 2015.
- De financiering van de WSW wordt teruggebracht tot het niveau van het minimumloon terwijl de gemeente gebonden is aan de huidige arbeidscontracten waarin CAO verplichtingen leidend zijn. Concreet betekent dit dat de gemeente bijvoorbeeld 130% van het minimumloon moet betalen en daarvoor maar 100% vergoed krijgt. Dit zorgt ervoor dat de gemeente op iedere SW'er vanaf 2015 € 5000,- tekort komt.

Dit betekent grote financiële risico's voor de gemeente en daarmee de noodzaak om het beleid bij te stellen.

Goed voorgesorteerd

Het Werkplein Westland is opgericht vanuit de gedachte dat er zo min mogelijk mensen aan de kant mogen blijven staan. Daarom is er samenwerking gezocht met zowel het UWV als de sociale Werkplaats Patijnenburg, op dat moment uniek in Nederland. Al in een vroeg stadium is onderkend dat werkgevers een onmisbare rol spelen bij het aan het werk helpen van mensen. Het werkgeversservicepunt en het ondernemershuis blijven dan ook speerpunten in de werkgeversbenadering. Deze benadering zal verder uitgebouwd worden om zo veel mogelijk mensen te laten participeren op de arbeidsmarkt en om toekomstige krapte op de arbeidsmarkt het hoofd te bieden. De doorontwikkeling van het Werkplein en ondernemersplein Westland is hierop gericht.

Keuzes maken

De eerste stap naar het uitvoeren van de WWnV is het maken van keuzes in het participatiebeleid en de wijze waarop het beschikbare budget wordt ingezet. Op deze manier willen we het beperkte budget zo efficiënt en effectief mogelijk inzetten zodat zoveel mogelijk mensen begeleid worden naar werk en het financiële risico voor de gemeente wordt ingeperkt.

Doelstelling

De keuzes in het participatiebeleid hebben tot doel uitstroom naar de arbeidsmarkt te realiseren. Hiertoe worden de beschikbare budgetten resultaatgericht ingezet.

Resultaat:

- Er is een eenduidige werkwijze voor het onderscheiden van de groepen cliënten en hun ondersteuningsbehoefte
- Er is benoemd voor welke groepen cliënten trajecten worden ingezet
- Resultaten van ingezette instrumenten zijn inzichtelijk
- Handhaving is geïntensiveerd
- Uitstroom uit het uitkeringsbestand is verhoogd

Strategie bij de inzet van beschikbaar budget:

Om de financiële middelen met maximaal resultaat in te kunnen zetten om bovenstaande doelstelling van het participatiebeleid te realiseren is het noodzakelijk vooraf te benoemen voor welke groepen cliënten ondersteuning geboden wordt. In Westland maken we vanuit de sociaal maatschappelijke visie en het collegewerkprogramma de keuze voor de jeugd en voor mensen met een beperkte afstand tot de arbeidsmarkt. Wij verwachten dat het beperkte budget bij deze doelgroepen het hoogste rendement zal opleveren. Dit betekent niet dat we mensen tussen wal en schip laten vallen. Een betere afstemming en verwijzing vanuit de Wmo én de inzet die gepleegd wordt op het aan het werk krijgen van mensen moet dit zo veel mogelijk voorkomen. Om de doelgroepen te kunnen onderscheiden wordt de participatieladder inclusief het groeipotentieel als uitgangspunt toegepast.

Beslispunten uit deze nota

Met deze nota stemt de gemeenteraad van de gemeente Westland in met het ombuigen van het participatiebudget waarbij de volgende groepen worden geprioriteerd:

1. *Doelgroep Jeugd*

Deze groep jongeren van 18- 27 jaar wordt gezien als de eerst geprioriteerde groep. Daarmee wordt de aanpak jeugdwerkloosheid zoals deze in de regio Haaglanden sinds 2009 wordt uitgevoerd voortgezet.

2. *Cliënten met trede 5 en/of 6 van de participatieladder in één jaar binnen bereik*

Dit zijn cliënten met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt. Met een traject tot maximaal 1 jaar kan men uitstromen naar werk met ondersteuning of zonder ondersteuning.

3. *WW-ers die binnen 3 maanden dreigen in te stromen naar een WWB uitkering*

Omdat het van belang is zo vroeg mogelijk iemand terug te geleiden naar de arbeidsmarkt om langdurige werkloosheid te voorkomen, wordt aan deze groep eveneens ondersteuning geboden.

4. *Cliënten waarbij trede 5 en/of 6 niet binnen één jaar binnen bereik*

Is de verwachting echter dat met verlenging van één jaar het bereiken van trede 5 en/of 6 wel haalbaar is kan aan deze groep ook een traject geboden worden indien budgetten hiervoor toereikend zijn.

5. *Cliënten op de onderste treden zonder perspectief op uitstroom naar werk*

Voor deze groep geldt dat indien ondersteuning gewenst is ter bevordering van het maatschappelijk participeren verwezen wordt naar de reguliere Wmo voorzieningen. Ondersteuning gericht op uitstroom naar de arbeidsmarkt wordt niet aangeboden.

Volgende stappen

Na afronding van de in de nota Participatiebeleid Westland genoemde nulmeting van het zittende bestand wordt voor de op basis geprioriteerde groepen een kwantitatieve doorrekening gemaakt. Gekoppeld aan behoefte aan ondersteuning bestaat de mogelijkheid tot bijstelling van het huidige re-integratie instrumentarium rekening houdend met de beschikbare middelen. De verkregen informatie wordt omgezet naar meetbare doelstellingen gerelateerd aan de hierboven benoemde te behalen resultaten. Dit wordt in het eerste kwartaal aan de Raad van de Gemeente Westland aangeboden.

In 2012 wordt aanvullende beleidsruimte als gevolg van nieuwe regelgeving, uitgewerkt om aanvullende kaders voor de uitvoering op te stellen. Hierbij gaat het dan om zowel de invoering van de wet Schuldhulpverlening, het transitievoorstel voor de WSW, de mogelijkheden tot invoering van de tegenprestatie binnen de WWB en de verdere uitwerking en implementatie van de WWnV. Hieronder valt ook de invoering van het instrument loondispensatie wat mogelijkheden tot het laten werken naar vermogen kan vergroten. Deze beleidskeuzes worden in 2012 aan de Raad van de Gemeente Westland voorgelegd.

1. Inleiding

Westland is een ondernemende gemeenschap. Dat blijkt uit de uitgebreide bedrijvigheid van onder andere het toonaangevend tuinbouwcluster. Het blijkt ook uit de vele activiteiten op het gebied van sociale participatie, er is een bloeiend verenigingsleven met vele vrijwilligers. De Westlanders zijn gericht op werk, werkloosheid is in Westland van oorsprong relatief laag en de participatie hoog.

De ontwikkelingen op zowel de arbeidsmarkt als de ontwikkeling van het bestand werkloos werkzoekenden, benadrukken de noodzaak tot het bieden van ondersteuning aan deze groep bij de re-integratie. Zij zijn in principe zelf verantwoordelijk voor de wijze waarop zij meedoen, participeren, in de Westlandse maatschappij. Er is echter ook een groep voor wie meedoen niet zo makkelijk gaat, daar ligt een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor gemeente, maatschappelijke instellingen en ondernemers.

Westlandse ondernemers zijn zeer sociaal betrokken. Zij ondersteunen vele goede doelen met mooie bedragen en dragen Patijnenburg een warm hart toe. De komende jaren wordt er echter iets anders van hen gevraagd. Namelijk mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een werkplek bieden. Het is begrijpelijk dat dat in een cultuur van heel hard werken en weinig tijd een lastige opgave is. Het Werkplein Westland wil deze drempels zo veel mogelijk wegnemen. Het faciliteren en ondersteunen van ondernemers is een speerpunt waarbij het Werkgeversservicepunt en het ondernemershuis belangrijke pijlers zijn.

Een van de middelen die de gemeente heeft om participatie van kwetsbare burgers via werk te verhogen is het participatiebudget. Hoe we dit budget inzetten is vastgelegd in het participatiebeleid. Door diverse oorzaken, waaronder een andere kijk op participatie van het rijk, een stijging van het aantal mensen dat een beroep doet op inkomensvoorzieningen en meer mensen in complexe schuldsituaties is het noodzakelijk dit beleid te herzien. Een eerste stap richting de invoering van de Wet Werken naar vermogen.

Noodzaak tot bezuinigen

De economische crisis en oplopende begrotingstekorten maken hervormingen en bezuinigingen op rijksniveau noodzakelijk. Om ontstane tekorten terug te dringen wordt o.a. gekort op het gemeentefonds waardoor er minder middelen beschikbaar komen voor de gemeenten. Daarnaast is in het regeerakkoord "Vrijheid en Verantwoordelijkheid" door het kabinet de keuze gemaakt voor maatregelen die eraan moeten bijdragen dat iedereen zo veel mogelijk naar vermogen participeert in de samenleving. Het doel van het kabinet is om mensen perspectief te geven op werk en inkomen, het draagvlak te versterken onder onze sociale voorzieningen en het bestrijden van dreigende personeelstekorten in verband met de ontgroening en vergrijzing.

Eén regeling voor mensen met arbeidsvermogen

Het kabinet wil toe naar één regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt die de Wet Werk en Bijstand (WWB), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) en de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) hervormt. De gedachte hierachter is dat gemeenten hierdoor meer mensen kunnen laten participeren, budgetten gericht en effectiever inzetten en kosten besparen.

Er worden voorbereidingen getroffen voor de invoering van de Wet Werken naar Vermogen (WWnV). Het voornemen is om deze wet in 2013 in werking te laten treden. Met de inwerkingtreding van de WWnV krijgt de gemeente een re-integratie verplichting voor een bredere doelgroep. De instroom in de Wajong wordt beperkt tot volledige arbeidsongeschikten en de WSW

wordt beperkt tot een voorziening voor beschut werk met een teruggang tot één derde van het huidige volume. Groepen die daar buiten vallen doen een beroep op de WWnV en daarmee op de ondersteuning van de gemeente. Met de invoering van de WWnV krijgt de gemeente het instrument loondispensatie ter beschikking om mensen naar vermogen te laten werken.

Bezuinigingen op UWV

In de afgelopen periode is bekend gemaakt dat het Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen (UWV), als gevolg van de opgelegde bezuinigingen van 600 miljoen, het aantal werkpleinen landelijk zal terugbrengen van 100 naar 30 regionaal functionerende werkpleinen. Voor het Werkplein Westland betekent dit dat het UWV zich met ingang van 1 april 2012 zal terugtrekken. De dienstverlening van het UWV zal dan vooral bestaan in de vorm van e-dienstverlening en, nog slechts voor een beperkte groep, face-to-face contacten vanuit Werkplein Den-Haag.

Korting op het Participatiebudget

Voorafgaand aan de invoering van de WWnV wordt met ingang van 2012 op de budgetten die beschikbaar zijn voor re-integratie, inburgering en volwasseneneducatie fors gekort. Deze budgetten werden in 2009 samengevoegd tot één ongedeeld budget, het Participatiebudget. De korting op het budget loopt op van 33% in 2012 tot ruim 60% in 2015.

Daarnaast wordt er fors gekort op de beschikbare middelen voor de WSW, daar waar er niet of nauwelijks sturingsmogelijkheden zijn aan de kostenkant. Hierdoor loopt de gemeente in de komende periode een fors financieel risico. Zowel deze bezuinigingen als die op de UWV hebben een direct effect op de dagelijkse uitvoeringspraktijk en vraagt om het maken van keuzes op welke wijze het resterende budget in te zetten.

Aanpassingen Wwb en invoering wet schuldhulpverlening

De Wwb wordt, vooruitlopend op de invoering van de WWNV, met ingang van 1 januari 2012 aangepast. Hierbij worden scherpere verplichtingen opgelegd aan uitkeringsgerechtigden om op zoek te gaan naar een baan. Met de aanpassing wordt ook de wet Investering in Jongeren (WIJ) binnen de Wwb geïntegreerd, de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars (WWIK) wordt ingetrokken, de toets op het huishoudinkomen wordt ingevoerd en krijgen de gemeenten ruimere mogelijkheden om aan mensen die een uitkering ontvangen een tegenprestatie te vragen. De Wet integrale schuldhulpverlening zal in 2012 worden ingevoerd. Voor de beide wijzigingen geldt dat de datum van invoering afhankelijk is van het verdere verloop van het wetgevingsproces.

Noodzaak tot maken van keuzes

Alle bovengenoemde ontwikkelingen vragen om het maken van keuzes binnen het Participatiebeleid. Ook al is het werkloosheidspercentage en het uitkeringsbestand relatief laag, de aangekondigde maatregelen treffen ook de Westlandse uitvoeringspraktijk hard. De forse ingrepen op de budgetten, de verbreding van de doelgroep waar de gemeente de verantwoordelijkheid voor krijgt voor re-integratie en inkomensvoorziening zal bij ongewijzigd beleid leiden tot forse financiële tekorten.

In aanloop naar de in werking treding van de Wet Werken naar Vermogen richt de keuze zich in deze fase op aan welke doelgroep re-integratietrajecten worden geboden en met welk vooraf bepaald resultaat deze worden ingezet. Zodra alle consequenties van de WWnV en WSW bekend worden, naar verwachting eerste kwartaal 2012, worden aanvullende beleidskeuzes uitgewerkt en aan de Raad van de Gemeente Westland voorgelegd.

2. Wet Werk en Bijstand

2.1. Wijzigingen WWB per 1 januari 2012

Wet Investeren in Jongeren en WWB

Met ingang van 2012 wordt de WWB gewijzigd. De verplichtingen om op zoek te gaan naar werk voor uitkeringsgerechtigden worden aangescherpt. Ook worden maatregelen genomen om te voorkomen dat de bijstand hoger wordt dan het minimumloon. Een ander belangrijk aspect van het wetsvoorstel is dat de WIJ opgaat in de WWB. Eigen verantwoordelijkheid staat meer dan ooit voorop. Twee onderdelen van deze wijzigingen zijn van belang voor het participatiebeleid en worden hieronder kort uitgewerkt

2.1.1. Jongeren

De belangrijkste wijzigingen ten aanzien van jongeren door het opgaan van de WIJ in de WWB zijn:

- Het vervallen van het recht op een werkleeraanbod zoals dit in de WIJ is geregeld.
- Het aanwijzen van de WSF (wet studiefinanciering) als voorliggende voorziening. Dit wil zeggen dat jongeren zoveel mogelijk worden terugverwezen naar het reguliere onderwijs zo lang zij niet beschikken over een startkwalificatie.
- Een verplichte zoektermijn van 4 weken voor er aanspraak gemaakt kan worden op een inkomensvoorziening.

Met de zoektermijn van 4 weken wordt de nadruk op de eigen verantwoordelijkheid gelegd. Dit heeft tot gevolg dat de werkwijze binnen de uitvoering voor jongeren aanmerkelijk wijzigt. Te ondernemen activiteiten voor invoering zijn:

- Voorbereidingen treffen voor de overgang van het huidige WIJ bestand naar de WWB
- Nader onderzoeken welke consequenties de zoektermijn heeft op de beoordeling van een aanvraag Wwb
- Verbinding continueren met VSV-leerplicht en onderwijs. Met de bepaling dat jongeren worden terugverwezen naar het regulier onderwijs, wordt tegelijkertijd een beroep gedaan op het onderwijs om toegankelijk te blijven voor deze doelgroep.

2.1.2. Tegenprestatie

Het kabinet stelt zich op het standpunt dat mensen die een beroep doen op een inkomensvoorziening moeten werken naar vermogen. Of, wanneer betaald werk niet mogelijk is, een tegenprestatie naar vermogen dienen te leveren voor hun uitkering. Gemeenten krijgen met de aankomende wijzigingen in de Wwb de mogelijkheid om een tegenprestatie te vragen. De tegenprestatie hoeft niet direct te leiden naar arbeidsinschakeling, maar mag de kansen op werk ook niet in de weg staan. De gemeente mag een uitkeringsgerechtigde verplichten om "onbeloonde, maatschappelijk nuttige werkzaamheden" te verrichten.

In de toelichting op de wetswijziging is opgenomen dat de werkzaamheden van de tegenprestatie in de regel beperkt in duur en omvang zijn, en afhankelijk van eventuele ontheffingen van de arbeidsverplichting. Daarnaast moeten de werkzaamheden additioneel zijn en geen reguliere functies binnen organisaties verdringen. De werkzaamheden moeten "naar vermogen" van de uitkeringsgerechtigde zijn, in lijn met de aankomende "Wet Werken naar Vermogen" welke per 1 januari 2013 zal worden ingevoerd.

Voor de invoering van de tegenprestatie worden door het Rijk geen extra middelen beschikbaar gesteld. Dit zal binnen de huidige uitvoering, waar met de wijzigingen van de Wwb al een forse taakverzwaring is neergelegd, gevonden moeten worden.

Om een juiste afweging te kunnen maken op welke wijze de gemeente Westland aan de tegenprestatie invulling kan geven, zal een aparte nota worden opgesteld waarin o.a. de volgende vragen worden uitgewerkt:

- *Wat verstaat de gemeente Westland onder een "Tegenprestatie naar vermogen" en onder "maatschappelijk nuttige werkzaamheden?"*
- *Hoe verhoudt een tegenprestatie zich tot re-integratie, vrijwilligerswerk en regulier werk*
- *Hoe wordt verdringing van regulier werk voorkomen?*
- *Welke mogelijkheden zijn er voor de gemeente Westland om haar burgers een tegenprestatie te laten leveren*
- *Welke organisaties kunnen hierin een rol vervullen*
- *Op welke wijze en van welke groepen wordt een tegenprestatie verwacht*
- *Wat is de financiële haalbaarheid van de uitvoering hiervan*

Om de afweging tot invoering van de tegenprestatie naar vermogen ook in lijn te brengen met de invoering van de Wet werken naar vermogen is de invoering in de Gemeente Westland gelijkgeschakeld met de invoering WWnV per 2013.

2.2. Planning uitwerking en invoering

Alle gevolgen van de wijziging van de WWB worden in een separate nota opgenomen en uitgewerkt. Daarnaast worden de relevante verordeningen aangepast. De wijzigingen WWB worden, afhankelijk van het wetgevingstraject, ingaande 1 januari 2012 ingevoerd.

3. Wet werken naar vermogen

3.1. Eén regeling aan de onderkant van de arbeidsmarkt

Het kabinet heeft in het regeerakkoord opgenomen dat het toe wil naar één regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt, die de WWB, Wajong en de WSW hervormt vanuit de gedachte dat de gemeenten hierdoor meer mensen kunnen laten participeren, budgetten gericht en effectiever inzetten en kosten besparen. Daar tegenover staat het doorvoeren van een forse bezuiniging op de beschikbare budgetten oplopend van 40 tot 60% van het huidige budget.

De voorbereidingen worden getroffen voor de invoering van de Wet Werken naar Vermogen (WWnV) die de WWB en de WIJ zal vervangen. Uitgangspunt van deze wet is dat iedereen werkt naar vermogen, bij voorkeur bij een reguliere werkgever. Daarbij:

- Staat de eigen verantwoordelijkheid centraal
- Is ondersteuning of begeleiding beschikbaar voor wie dat nodig heeft
- Kan het instrument loondispensatie worden ingezet voor mensen die nog niet volledig zelfstandig het wettelijk minimumloon kunnen verdienen
- Voor de mensen in de WWNV gelden de voorwaarden van de WWB/WIJ

De WWNV zal per 1 januari 2013 worden ingevoerd.

Hieronder worden de meest in het oog springende wijzigingen rond Wajong, WSW en WWB/WIJ genoemd¹.

3.1.1. Wajong

De Wajong is nog per 2010 gewijzigd en heeft het oogmerk om de participatie van jonggehandicapten te bevorderen door middel van werk en arbeidsondersteuning. De voorgestelde wijzigingen in relatie tot de invoering van de WWNV komen in hoofdlijnen op het volgende neer:

- Instroom vanaf 2010: jonggehandicapten krijgen periodiek medisch en arbeidsdeskundig onderzoek om te beoordelen of en welke mogelijkheden er zijn om aan het werk te gaan en welke voorzieningen daarvoor nodig zijn
- Na periodieke herkeuring vindt op de leeftijd van 27 jaar definitieve beoordeling plaats
- De Wajong geldt tot het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd (65 jaar).
- Nieuwe instroom krijgt vanaf 2012 een tijdelijke Wajong en gaat (indien niet volledig en duurzaam arbeidsongeschikt) onder de WWNV vallen
- Vanaf 2013 alleen nog instroom in Wajong bij volledige en duurzame arbeidsongeschiktheid, indien er arbeidsvermogen is wordt een beroep gedaan op de WWNV
- Volledig "zittend bestand" (instroom vóór 2012) blijft in Wajong

De voorstellen voor de nieuwe wetgeving zijn erop gericht om (nog) meer mensen te laten werken naar vermogen. Dat houdt in dat alleen diegenen die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn, zullen worden toegelaten tot de Wajong. Iedereen die op enige wijze in staat wordt geacht om te werken, doordat de beperking niet volledig is, of niet duurzaam, zal zijn aangewezen op (inkomens)ondersteuning van de gemeente krachtens de WWnV.

---

¹ Op grond van de hoofdlijnennotitie Wet Werken naar Vermogen Kamerstuk SZW april 2011

Het aantal mensen dat in Westland een Wajong uitkering ontvangt is gestegen van 897 in 2007 naar 981 in 2010. Het percentage Wajong ten opzichte van de inwoners 15-64 jaar is in Westland 1,5%. Dit ligt iets onder het landelijk gemiddelde van 1,8%

De verdeling van mensen met een Wajong in Westland naar leeftijd en gedeeltelijk dan wel volledig en gedeeltelijk arbeidsongeschikt is als volgt:

Tabel 1 gegevens Wajong Westland²

	totaal	ged ao	voll ao	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64
2007	897	10	887	179	163	181	205	169
2008	929	11	918	197	170	179	206	177
2009	950	14	936	212	181	174	208	175
2010	981	23	958	223	208	162	209	179

3.1.2. WSW

De Wsw wordt in de nieuwe situatie alleen nog toegankelijk voor mensen die aangewezen zijn op beschut werk. De voorstellen m.b.t. beschut werken in de WSW komen in hoofdlijnen op het volgende neer:

- Indiciestelling voor mensen in beschut werk, alleen als regulier werk onmogelijk is
- Indicatie geeft toegang tot het instrument, geen recht op een werkplek
- Huidige WSW-ers worden niet opnieuw geïndiceerd
- Personen die op of na 15 mei 2011 op de wachtlijst worden geplaatst, als hun indicatie verloopt na 1 januari 2013 en zij dan nog op de wachtlijst staan, worden bij de periodieke herindicatie ge(her)indiceerd volgens het nieuwe criterium Wsw "beschut werken"
- Het totale volume aan WSW plaatsen wordt vanaf 2013 en opvolgende jaren systematisch teruggebracht naar één derde van het huidige volume

Tabel 2 omvang SW Gemeente Westland

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Taakstelling in SE	271,65	290,75	293,76	296,9	310,8	310,8
Realisatie³	271,69	292,42	296,21	299,28		

In bovenstaande tabel wordt weergegeven wat de omvang is van de Sociale Werkvoorziening in de gemeente Westland. Aantallen worden weergegeven in Standaard Eenheden (SE), per SE kunnen meerdere personen geplaatst worden. Aantal personen per 31-8-2011 in WSW is 370.

Naast het beperken van het volume tot één derde van het huidige volume wordt op het rijksbudget bestemd voor de uitvoering van de WSW fors bezuinigd. De vergoeding voor de loonkosten wordt teruggebracht naar 100% van het wettelijk minimumloon (WML), daar waar Cao-afspraken leidend zijn en loonkosten tot 130% WML kunnen oplopen. Dat betekent dat de gemeente niet of nauwelijks sturingsinstrumenten heeft voor kostenbeheersing. Hierdoor loopt de gemeente een groot financieel risico.

² Bron UWVregionale informatie sociale verzekeringen

³ Incl. extra taakstelling 2,5 SE, door gemeente gefinancierd

3.1.3. WWB/WIJ

De WWB/WIJ wordt per 1 januari 2012 aangepast en daarmee is de WIJ opgegaan in de WWB. Hier is in hoofdstuk 2 nader op ingegaan. Met de invoering van de Wet Werken naar Vermogen per 1 januari 2013 gaat de WWB op in de WWnV. De voorwaarden van de WWB worden integraal overgenomen binnen de WWnV.

3.2. Uitgangspunten voor de uitvoering

De WWNV wordt uitgevoerd door de gemeenten. Gemeenten worden ook verantwoordelijk voor de ondersteuning van mensen met een arbeidsbeperking. Daarbij krijgen zij meer vrijheid om de diverse re-integratiebudgetten naar eigen inzicht te besteden. De uitgangspunten worden door het ministerie als volgt geformuleerd;

- Beleidsmatige en financiële verantwoordelijkheid ligt bij gemeenten. In ruil hiervoor krijgen gemeenten meer beleidsvrijheid.
- Er komt één ongedeeld re-integratiebudget. Door het weghalen van de schotten kan het beschikbare budget gericht en efficiënter worden ingezet.
- Gemeenten krijgen de beschikking over het instrument loondispensatie.
- Gemeenten verantwoorden zich en verstrekken informatie conform huidige WWB systematiek. Er is nog overleg over mogelijke verlichting van het informatie- en verantwoordingsarrangement.
- Kabinet wil gemeenten ondersteunen bij het implementeren van de WWNV. Van belang dat huidige expertise van UWV m.b.t. het naar werk begeleiden en ondersteunen van jongeren met een arbeidsbeperking behouden blijft en op een zorgvuldige wijze bij de gemeenten wordt ondergebracht.
- Er komt een herstructureringsfaciliteit sociale werkvoorziening

3.3. planning

De planning is dat de nieuwe wet wordt ingevoerd per 1 januari 2013. Het wetgevingsproces zal naar verwachting niet eerder dan het eerste kwartaal 2012 zijn afgerond waarna de uitwerking en implementatie ter hand wordt genomen.

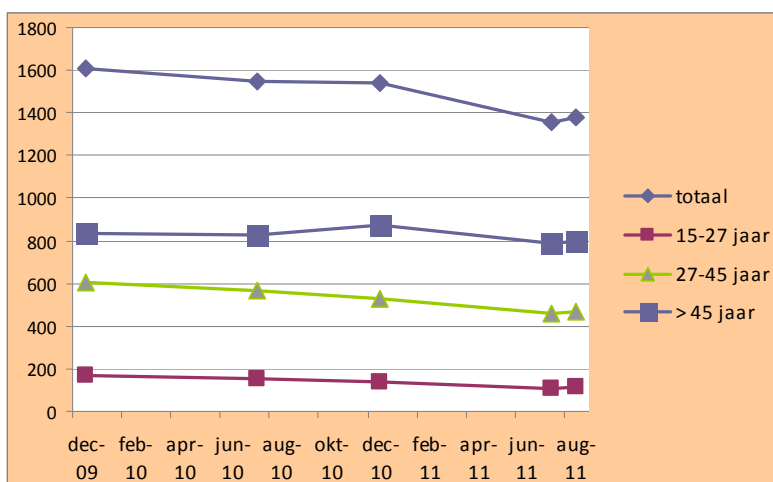
4. Het uitkeringsbestand en de westlandse arbeidsmarkt

4.1. Ontwikkelingen ingeschreven niet werkende werkzoekenden en uitkeringsbestand

4.1.1. Ingeschreven niet werkende werkzoekenden

De werkloosheid is in Westland relatief laag met 2,9% t.o.v. 6,4% in Zuid-Holland⁴. Van de groep Niet werkend werkzoekenden (nww) is 68% langer dan 6 maanden uit het arbeidsproces. Dit percentage wijkt niet significant af van de duur van de werkloosheid van de overige gemeenten in Haaglanden (69%).

Tabel 2 Ontwikkeling aantal Nww in Westland

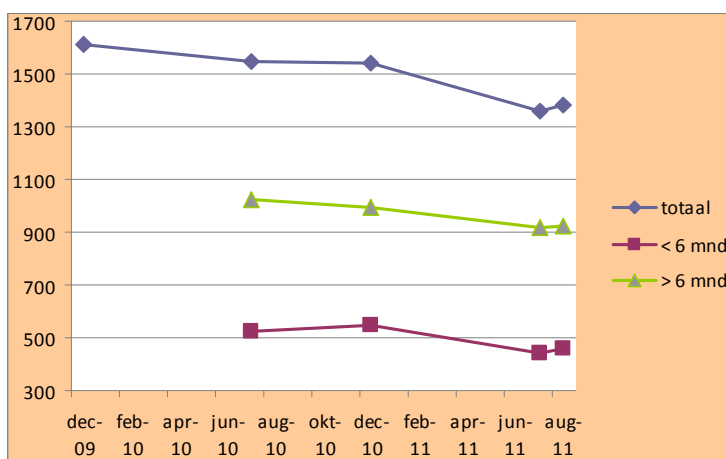

In nevenstaande tabel is zichtbaar dat na een redelijk stabiel aantal nww'ers in 2010 het aantal tot augustus 2011 afneemt. Hetzelfde is waarneembaar voor de werkloosheid onder jongeren. Vanaf augustus doet zich over het totaal aantal nww'ers weer een lichte stijging van 1,8% voor, ten opzichte van een maand daarvoor. Het nww-percentage in Haaglanden ligt met 6,7% hoger dan het landelijke percentage van 5,8%. In Westland bedraagt dit percentage 2,9% per augustus 2011.

4.1.2. Uitkeringsbestand

Bij nadere uitsplitsing van het aantal nww is zichtbaar dat wanneer er sprake is van een daling deze zich vooral voordoet onder de personen die korter dan 6 maanden werkloos zijn. Neemt het aantal toe dan doet zich dit meer voor onder de personen die langer dan 6 maanden werkloos zijn. Hieruit kan de conclusie getrokken worden dat het herstel van de werkgelegenheid tot nu toe vooral ten gunste komt van de groep WW-ers of niet uitkeringsgerechtigden.

tabel 3 ontwikkeling Nww naar duur werkloosheid

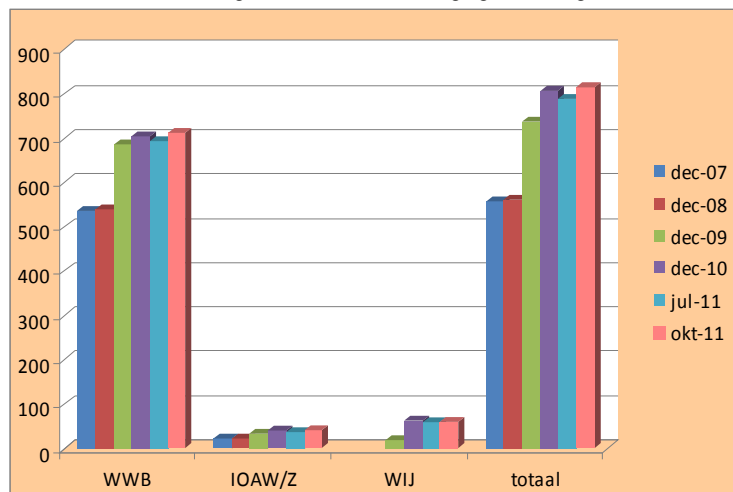

⁴ Gegevens Regionale Arbeidsmarktinformatie Haaglanden augustus 2011

De grafiek hieronder geeft de trend weer van de ontwikkeling van het cliëntenbestand.

Tabel 4 ontwikkeling bestand uitkeringsgerechtigden Westland

De omvang van het cliëntenbestand vertoont na een forse toename in 2009, een lichte daling in de eerste helft van 2011. In het derde kwartaal is er weer een stijging waarneembaar waardoor de afname van de eerste helft meer dan ongedaan is gemaakt.

Naast gegevens omtrent de omvang van het bestand uitkeringsgerechtigden is een analyse van het bestand op kansen op betaald werk noodzakelijk. Daarmee wordt inzichtelijk wat de omvang van de groep is die potentieel kan uitstromen en welke re-integratie instrumenten

hiervoor nodig zijn. In hoofdstuk 6 wordt hier verder op ingegaan.

4.2. Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

4.2.1. Ontwikkeling werkgelegenheid en werkloosheid:

In de arbeidsmarktanalyse 2011 van de RWI⁵ wordt gesteld dat het dieptepunt van de crisis voorbij lijkt. Het CPB verwacht voor 2011 een groei van de werkgelegenheid in de marktsector met 0,75%. De ontwikkeling kent echter wel grote verschillen tussen de sectoren. De stijging doet zich vooral voor in de zorg, de transportsector herstelt zich dankzij de groeiende export en de detailhandel en horeca blijft relatief op peil.

In de industrie en financiële dienstverlening neemt de werkgelegenheid in 2011 en 2012 af en de werkgelegenheid bij de overheid zal in 2011 en 2012 onder druk van de bezuinigingen eveneens krimpen. Uit de analyse blijkt ook dat werkgevers hogere en andere opleidingseisen stellen en dat technische innovaties ertoe leiden dat minder personeel nodig is.

Ook in Haaglanden wordt een toename van het aantal vacatures verwacht conform de landelijke ontwikkelingen⁶. Een nadere analyse van de werkhervatters geeft inzicht in de mogelijkheden die de arbeidsmarkt in Haaglanden te bieden heeft. 30% vindt werk via een uitzendbureau. Uitzendbureaus worden gezien als een belangrijke springplank naar een baan.

De ontwikkelingen zijn echter nog omgeven met veel onzekerheden. Beperking van overheidstekorten in diverse hoogontwikkelde economieën en de schulden crisis in Europa zouden de (Nederlandse) economische groei kunnen remmen.

4.2.2. Ontwikkeling beroepsbevolking en participatiegraad

Op termijn zal de beroepsbevolking mede als gevolg van de vergrijzing krimpen.

⁵ Bron: Arbeidsmarktanalyse 2011 Raad voor Werk en Inkomen juli 2011

⁶ Bron: Regionale arbeidsmarkt schets, arbeidsmarkt regio Haaglanden juli 2011 UWV

Een van de oplossingen voor een ontstane krapte op de arbeidsmarkt is het aantrekken van arbeidskrachten uit het buitenland. In Westland zien we bij de bedrijven een toename van het aantal ingezette werknemers afkomstig uit de Midden en Oost-Europese landen (MOE-landers). Het gaat deels om tijdelijke krachten om seizoens- of conjunctuurpieken op te vangen, echter wordt ook het aandeel bij de bedrijven waar het jaar-rond wordt geteeld groter.

Een andere oplossing ligt in het verhogen van de participatiegraad. De meeste mogelijkheden hiervoor worden verwacht door verhoging van de participatiegraad bij vrouwen, 45-plussers, niet-westerse allochtonen en gedeeltelijk arbeidsongeschikten (inclusief de Wajongers). Het ontstaan van krapte op de arbeidsmarkt leidt niet tot een directe oplossing voor de mensen die langer uit het arbeidsproces zijn. Zoals al eerder vermeld, de werkgevers stellen andere en hogere opleidingseisen. Er zijn aanvullende maatregelen nodig om vraag en aanbod op elkaar te laten aansluiten. De RWI geeft in haar Arbeidsmarktanalyse 2011 enkele richtingen aan. Deze komen in het kort neer op het stimuleren en helpen van werkgevers bij het vervullen van vacatures met een laag opleidingsniveau, daarbij professionele ondersteuning bieden bij het in dienst nemen van een werknemer met een beperking en het afdekken van financiële risico's van de werkgever door bijvoorbeeld detachingsconstructies. Daarnaast zal de werknemer een scholingstraject geboden moeten worden om zich door te kunnen ontwikkelen. Het zo snel mogelijk aan de slag gaan na verlies van een baan, ook al is dit een tijdelijke baan als tussenoplossing, is van groot belang om langdurige werkloosheid te voorkomen.

De mogelijkheden op de arbeidsmarkt bieden dan ook kansen voor de uitvoering van het participatiebeleid. Naast de maatregelen die door de RWI zijn genoemd is het van belang om het aanbod goed te laten aansluiten op de vraag. Werkgevers stellen motivatie op de eerste plaats bij de vacature vervulling. Slechte ervaringen met instroom vanuit de uitkeringsbestanden leidt tot afhaken van werkgevers. De doelgroep vanuit het participatiebeleid moet de concurrentiestrijd aangaan met de, als hard werkend bekend staande, MOE-landers. Sleutelbegrippen zijn daarbij motivatie, spreken van de taal, betrokkenheid en voldoende (sociale) vaardigheden. In contact zijn met de (Westlandse) arbeidsmarkt en goede afstemming met de werkgevers in zowel de uitvoering maar ook op vele andere niveaus en momenten is daarbij cruciaal.

4.3. Rol van de gemeente

De gemeente is één van de partijen die betrokken is bij de ontwikkelingen op de Westlandse arbeidsmarkt. De gemeente heeft vanuit de wettelijke kaders een opdracht in het re-integreren van mensen vanuit een inkomensvoorziening naar de arbeidsmarkt. Hiertoe wordt sinds november 2010 met haar partners Patijnenburg/ Werkstroom en het UWV-werkbedrijf op het Werkplein Westland samengewerkt.

Daarnaast hebben werkgevers, vakbonden, onderwijsinstellingen, de Kamer van Koophandel, ondernemersverenigingen en vele anderen ieder hun eigen rol en verantwoordelijkheden in de keten. De gemeente Westland heeft een belangrijke rol als regisseur, het bij elkaar brengen van partijen, afstemming en samenwerking bevorderen en ontwikkelingen stimuleren. De gemeente heeft slechts een beperkte directe invloed.

Binnen de gemeente zijn meerdere afdelingen betrokken bij de ontwikkelingen en uitvoering van het arbeidsmarktbeleid zoals Bureau Strategie, en de afdelingen Ruimte, Omgeving en Veiligheid en Samenleving. Er wordt in samenwerking met de verschillende afdelingen een integrale aanpak ontwikkeld en afgestemd hoe er door de gemeente wordt omgegaan met de benadering van het bedrijfsleven vanuit verschillende disciplines. Gezien de opgave waar de Gemeente Westland voor staat om westlandse burgers zo veel als mogelijk te laten participeren naar vermogen, gekoppeld aan de noodzaak tot het verhogen van de participatiegraad om de hierboven geschetste toekomstige ontwikkelingen op de Westlandse arbeidsmarkt tegemoet te treden, wordt

aangestuurd op het mede verantwoordelijkheid maken van de Westlandse ondernemers bij de oplossing van deze vraagstukken. Deze opdracht is ondergebracht in het Werkplein Westland, specifiek in het ondernemershuis. Hier wordt in hoofdstuk 9 verder op ingegaan nader op ingegaan.

4.4. Social return on investment

De betrokkenheid van werkgevers bij de re-integratie is cruciaal. Deze betrokkenheid wordt bevorderd door de invoering van social return on investment binnen het inkoopbeleid van de Gemeente Westland. Hierin wordt geregeld dat bij aanbestedingen de 5% regeling wordt toegepast. Dit houdt in dat bij de uitvoering van de opdracht werklozen, stagiaires of mensen die vallen onder de Wet sociale werkvoorziening voor minimaal 5% van de aanbestedingssom worden ingezet.

De Gemeente Westland heeft in haar rol als opdrachtgever voor werkzaamheden op het gebied openbare ruimte zoals de groenvoorzienig afspraken met de uitvoerder van de Wet Sociale Werkvoorziening in Westland, Patijnenburg. Aanvullende werkzaamheden die belegd kunnen worden bij Patijnenburg worden geïnventariseerd.

4.5. Regionale samenwerking

4.5.1. Regionaal platform Arbeidsmarktbeleid Haaglanden

Het Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid Haaglanden (RPA Haaglanden) is in 2001 opgericht om een samenhangend regionaal arbeidsmarktbeleid te bevorderen. Het biedt een platform voor alle bij de regionale arbeidsmarkt betrokken partijen. Binnen dit platform worden knelpunten gesignaleerd, gedeeld en aangepakt.

Het platform is samengesteld uit bestuurlijke leden uit alle geledingen van de arbeidsmarkt. Dit zijn wethouders Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de negen Haaglanden gemeenten en vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties, individuele werkgevers, het UWV WERKbedrijf, de Kamer van Koophandel en het onderwijs. Naast de bestuurlijke netwerkfunctie biedt het RPA een afstemmingsfunctie voor Ketensamenwerking op management en operationeel niveau op basis van een gezamenlijk opgesteld werkprogramma.

Op verschillende onderwerpen zijn werkgroepen met leden vanuit de verschillende gemeenten en het UWV-Werkbedrijf actief met de concrete uitwerking van vraagstukken. Het doel hiervan is om een werkwijze of instrumenten te ontwikkelen die voor alle gemeenten beschikbaar zijn in de uitvoering. Voorbeelden hiervan zijn de werkgroepen regionaal actieplan jeugdwerkloosheid, gebruik maken van elkaars instrumenten, invoering contract compliance en regionale werkgeversbenadering.

4.5.2. Lokale en regionale werkgeversbenadering

Sinds de opening van het Werkplein Westland in november 2010 is ook het Werkgeversservicepunt Westland (WGSP) operationeel. Het WGSP Westland vervult een sleutelpositie binnen de (Westlandse) arbeidsmarkt. Binnen het WGSP wordt samengewerkt tussen consultants die afkomstig zijn van het UWV, Patijnenburg en de Gemeente Westland. De doelstelling van het WGSP is om zoveel mogelijk werkzoekenden aan het werk te helpen maar dient ook ter ondersteuning van andere arbeidsvraagstukken van werkgevers.

Het werkgeversservicepunt is gestart met een beperkt aanbod van diensten. Gekoppeld aan de doorontwikkeling naar een ondernemersplein worden deze diensten uitgebreid (zie ook hoofdstuk 9.3). De huidige diensten en activiteiten van het WGSP werkgeversservicepunt zijn:

- Vacaturevervulling

- Creëren van vacatures, stages en werkervaringsplaatsen
- Arbeidsmarktactiviteiten: Organiseren van banenmarkt, vacaturekrant, collectieve werving- en selectiebijeenkomsten
- Relatiebeheer, inspelen op de behoefte van de werkgever, bieden van nazorg, goed op de hoogte zijn van de recente ontwikkelingen van het bedrijf en branche

De dynamiek op de arbeidsmarkt laat zich niet altijd in regio's opdelen. Zo is de Gemeente Westland ingedeeld in de arbeidsmarktregio Haaglanden maar in de praktijk blijkt dat de aard van de bedrijvigheid in Westland ook nauw verbonden is met de bedrijvigheid in de regio Rijnmond. Denk hierbij aan het logistieke knooppunt de Mainport Rotterdam. Zo is de blik vanuit het WGSP ook gericht op, naast Haaglanden, de regio Rijnmond.

Regionale werkgeversbenadering

Met het verplaatsen van ook de werkgeversdienstverlening van het UWV naar het regionale Werkplein in Den Haag is het van belang tot een goede afstemming en verbinding te komen tussen de lokale werkgeversbenadering door het WGSP Westland en de regionale aanpak. Het voortbouwen op de lokaal opgebouwde relaties is van belang om doelstellingen waar te maken. In de RPA werkgroep werkgeversbenadering wordt o.a. een nieuw samenwerkingsmodel ontwikkeld tussen het UWV en de regiogemeenten waarbij een goede aansluiting wordt gerealiseerd tussen de inmiddels opgebouwde werkwijze en expertise op lokaal niveau en de regionale werkwijze. De voorbereidingen zijn daarvoor getroffen. In het komende jaar zal deze verder worden vormgegeven en geïmplementeerd.

Brancheservicepunt Tuinbouw

In het Werkplein Westland wordt de komst van het Brancheservicepunt Tuinbouw (BSP tuinbouw) voorbereid. Dit BSP zal als "spin in het web" gaan functioneren als het gaat om:

- Het bundelen van initiatieven in het cluster glastuinbouw
- Het bemiddelen van gekwalificeerde arbeidskrachten op lager en middelbaar niveau en
- Het voorlichten van ondernemers over arbeidsmarkttrends, respectievelijk werkzoekenden over perspectieven in de bedrijfstak, inclusief het promoten van "groen" onderwijs bij jongeren
- Het samenbrengen van vraag en aanbod lokaal en regionaal

5. Visie en doelstelling Participatiebeleid Westland

5.1. Visie op Participatie

Participatie, oftewel meedoen in onze samenleving, is de één van de pijlers van de sociaal maatschappelijke visie Mijn Westland, Ons Westland. Ook in het Collegewerkprogramma 2010-2014 de route naar Bouwen, Binden en Bereiken, wordt onderschreven dat het belangrijk is dat iedereen kan (blijven) meedoen. Daarbij gaat werk boven uitkering en staat eigen verantwoordelijkheid centraal. Dit sluit aan bij het uitgangspunt van de Wet Werken naar Vermogen die per 2013 wordt ingevoerd. Ook daar gaat werk boven een uitkering en zijn mensen in eerste plaats zelf verantwoordelijk alles te doen wat nodig en mogelijk is om in het eigen bestaan te voorzien.

Binnen het begrip participatie zijn twee aspecten te onderscheiden.

Enerzijds is dit het maatschappelijk participeren:

Het meedoen aan de samenleving zoals het onderhouden van sociale contacten, lidmaatschap van vereniging, het verrichten van mantelzorg of vrijwilligerswerk. Voor ouders en kinderen heeft dit betrekking op het opvoeden en opgroeien. Kortom bijdragen aan de sociale cohesie en aan een betrokken samenleving. "Meedoen" op dit vlak staat centraal binnen de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Op grond van de Wmo wordt, indien nodig, ondersteuning geboden gericht op bevorderen van maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid.

Anderzijds gaat het over de arbeidsparticipatie.

Het zelf een inkomen verdienen en daarmee zelfstandig in het bestaan kunnen voorzien, waarmee ook een bijdrage wordt geleverd aan de economie. Daar waar men hiertoe niet op eigen kracht in staat is wordt ondersteuning geboden. Dit kan zijn in de vorm van een uitkering en/of in de ondersteuning gericht op het verkrijgen van betaald werk. Over dit aspect van participatie wordt in deze nota het beleid geformuleerd.

De visie op participatie:

De Gemeente Westland wil zo veel mogelijk burgers laten deelnemen aan regulier betaald werk om zelfstandig in het bestaan te kunnen voorzien en wil de omvang van het uitkeringsbestand zo beperkt mogelijk te houden.

Uitgangspunten:

- Het denken in mogelijkheden en niet in beperkingen.
- De eigen verantwoordelijkheid is leidend.
- Indien nodig wordt ondersteuning geboden met een vooraf bepaald gewenst resultaat.
- Ondersteuning wordt niet vrijblijvend geboden, een cliënt is vooraf op de hoogte van de verplichtingen die daaraan worden gekoppeld en wordt daar actief op aangesproken. Zonodig worden maatregelen opgelegd.

5.2. Doelstelling

Met de in voorgaande hoofdstukken genoemde wijzigingen binnen het sociale domein wordt de gemeente vanaf 2013 ook verantwoordelijk voor de ondersteuning voor nieuwe (kwetsbare) doelgroepen. Daarnaast worden ingrijpende bezuinigingen op zowel het participatiebudget als op de sociale werkvoorziening doorgevoerd. Met aanzienlijk minder middelen moeten meer doelgroepen ondersteund worden richting de arbeidsmarkt. Om dit te realiseren moeten keuzes gemaakt worden op welke wijze deze beperkte budgetten worden ingezet. Hieronder wordt de doelstelling van het participatiebeleid benoemd met daaraan de te behalen resultaten.

Doelstelling:

Met het participatiebeleid worden keuzes gemaakt met als doel uitstroom naar de arbeidsmarkt te realiseren. Hiertoe worden de beschikbare budgetten resultaatgericht ingezet

Resultaat:

- *Er is een eenduidige werkwijze voor het onderscheiden van de groepen cliënten en hun ondersteuningsbehoefte*
- *Er is benoemd voor welke groepen cliënten trajecten worden ingezet*
- *Resultaten van ingezette instrumenten zijn inzichtelijk*
- *Handhaving is geïntensiveerd*
- *Uitstroom uit het uitkeringsbestand is verhoogd*

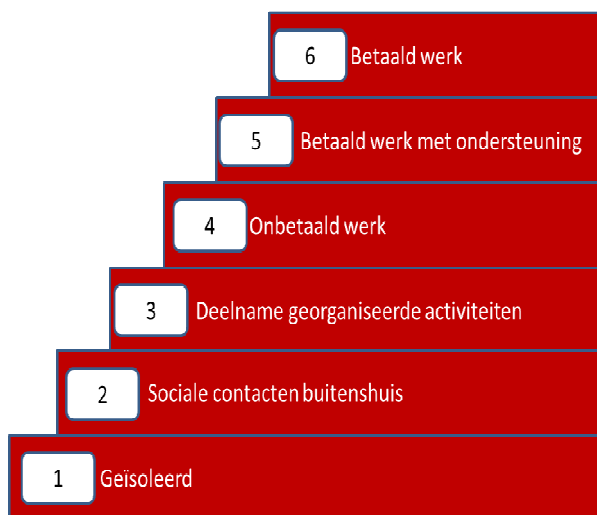
6. Participatieladder en denken vanuit mogelijkheden

Uitgangspunt bij het participatiebeleid is het denken in mogelijkheden en niet in beperkingen. Op basis van de mogelijkheden van de cliënt wordt, indien nodig, ondersteuning geboden met vooraf bepaald gewenst resultaat

De participatieladder is een instrument waarmee kan worden vastgesteld in hoeverre iemand meedoet in de samenleving. De ladder is onderverdeeld in zes treden: van sociaal geïsoleerd tot werkend zonder ondersteuning⁷.

Met het plaatsen van alle klanten op de juiste trede van de participatieladder ontstaat een helder beeld van de samenstelling van het (uitkerings)bestand.

Jaarlijks wordt tenminste één keer vastgelegd op welke trede iemand zich bevindt. Daarbij wordt ook op basis van de mogelijkheden van de klant gekeken of stijging op de ladder (groeipotentieel) haalbaar is. Hiermee wordt in één oogopslag duidelijk met welke klanten nog wat kan/moet

⁷ In bijlage 1 is een lijst opgenomen waarin per trede wordt toegelicht wat onder de tredeindeling wordt verstaan.

gebeuren.

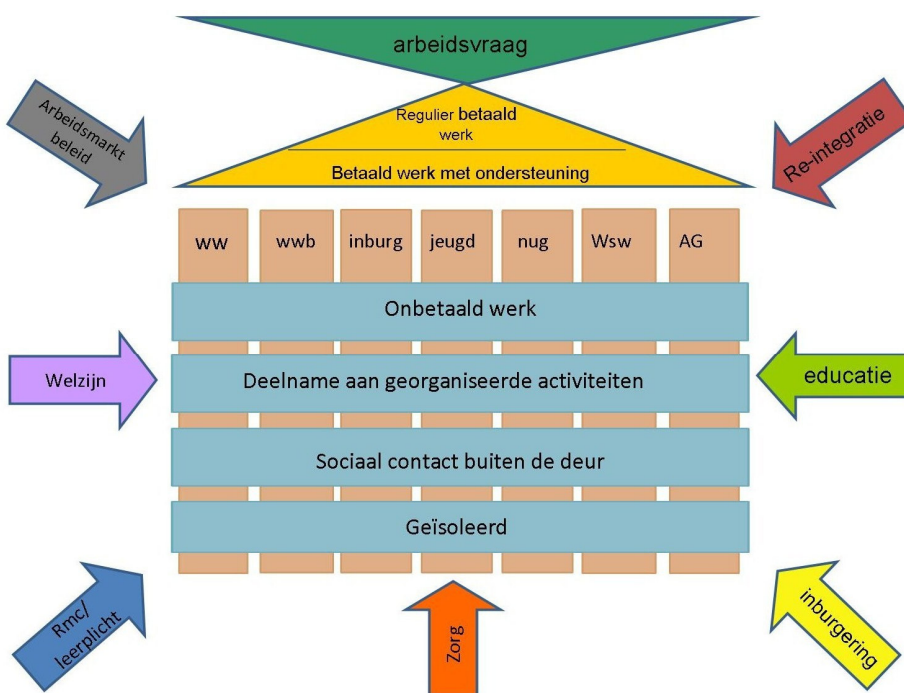
Op grond van de analyse van het bestand wordt de keuze gemaakt welke klanten ondersteuning gericht op uitstroom naar de arbeidsmarkt wordt geboden en welke aangewezen zijn voor eventuele ondersteuning op voorzieningen vanuit de Wmo.

De inzet van de participatieladder levert daarnaast de volgende informatie:

- Er wordt inzicht verkregen bij welke (groep) cliënten er nog groeipotentieel is en welke trede daarbij, binnen een jaar, bereikbaar is.
- De resultaten van de ingezette ondersteuning worden inzichtelijk
- De resultaten van het participatiebeleid worden inzichtelijk

6.1. Participatie en Wmo verbonden

In onderstaande afbeelding wordt zichtbaar op welke wijze de participatieladder gekoppeld kan worden aan alle voorzieningen die de gemeente inzet op het versterken van de participatie van burgers. In de horizontale pijlers staan de treden van de participatieladder afgebeeld. In de verticale kolommen staan de (kwetsbare) groepen waarbij de gemeente een rol ziet weggelegd om hen te ondersteunen. In deze afbeelding wordt ondersteuning zowel vanuit de maatschappelijke participatie als vanuit arbeidsmarktperspectief belicht en benadrukt daarmee ook samenhang. Ondersteuning op beide terreinen in totaal maken het samenhangend geheel aan voorzieningen. Wmo ondersteuning maakt geen onderdeel uit van het onderhavige participatiebeleid maar de ondersteuning draagt in voorkomende gevallen wel bij aan het aan stijgen op de ladder en daarmee het verkorten van de afstand tot de arbeidsmarkt.

Indien een cliënt functioneert op een van de onderste twee treden van de participatieladder is het voor de hand liggend dat, indien nodig, ondersteuning met name vanuit Wmo plaatsvinden. Deze ondersteuning zal gericht zijn op het bevorderen van de zelfredzaamheid en het sociaal functioneren. Ondersteuning gericht op inpassing op de arbeidsmarkt is daarbij in eerste instantie nog niet in beeld. De praktijk wijst uit dat ondersteuning vanuit de Wmo in voorkomende

gevallen al wordt ingezet vanuit het zorg – welzijn vangnet. Van belang bij de uitvoering van het participatiebeleid is om tot een integrale verbinding te komen van de verschillende vormen van ondersteuning indien dit niet het geval is. Er zal in samenwerking met de Wmo aanbieders een extra impuls worden gegeven aan de verwijsstructuur om tot een zo veel als mogelijk sluitend vangnet van bestaande voorzieningen te komen van ondersteuning op zowel het terrein van zorg en welzijn als op het terrein van arbeidsparticipatie.

7. Keuzes ten behoeve van de participatiedoelstelling

In paragraaf 6.2 is de doelstelling van het participatiebeleid beschreven: Keuzes maken met als doel uitstroom naar de arbeidsmarkt te realiseren. Hiertoe worden de beschikbare budgetten resultaatgericht ingezet.

De keuze wordt gemaakt, rekening houdend met een forse teruggang van de beschikbare middelen en de wetenschap dat niet voor iedereen in het uitkeringsbestand de stap naar de arbeidsmarkt op korte termijn haalbaar is.

De keuze richt zich op voor welke groep cliënten de re-integratie middelen worden ingezet gebaseerd op de haalbaarheid van uitstroom naar de arbeidsmarkt. Vertaald naar de participatieladder betekent dit dat ondersteuning alleen wordt ingezet als het bereiken van trede 5 of 6 mogelijk is.

7.1. Prioritering groepen cliënten

Een goede bestandsanalyse van het huidige klantenbestand biedt een beeld van het aantal klanten welke al dan niet een traject aangeboden krijgt binnen de doelstelling van het beleid. Deze bestandsanalyse wordt begin 2012 afgerond op zowel de indeling op de participatieladder als op het van belang zijnde groeipotentieel. Op die wijze wordt zichtbaar welke groep een traject geboden kan worden. Gezien de beperkte middelen wordt een prioritering aangebracht. Er worden 5 groepen onderscheiden waarbij de nummering ook de volgorde van prioritering aangeeft.

1. Doelgroep Jeugd

Deze groep jongeren van 18-27 jaar wordt gezien als de eerst geprioriteerde groep. Daarmee wordt de aanpak jeugdwerkloosheid zoals deze in de regio Haaglanden sinds 2009 wordt uitgevoerd voortgezet. Er wordt een actief beleid gevoerd ter voorkoming van vroegtijdig schooluitval van jongeren in de leeftijd van 16 tot 27 jaar om het arbeidsmarktperspectief van jongeren zo veel mogelijk te verbeteren. Het behalen van een startkwalificatie staat daarbij boven het verkrijgen van werk op korte termijn, zo nodig door inzet van duale trajecten.

Voor kwetsbare jongeren is in de afgelopen periode de aanzet gegeven om tot een sluitende zorgstructuur te komen waarbij gemeente, (speciaal) onderwijs, VSV/leerplicht, maatschappelijk werk, jongerenwerk, Patijnenburg en andere betrokken spelers afspraken hebben om tot een sluitende aanpak te komen.

Door de voorgestelde beperking van de toegang tot de Wajong zal de groep gedeeltelijk arbeidsongeschikte jongeren vanaf 2013 een beroep doen op ondersteuning van de gemeente.

Dit betekent een toename van de doelgroep jeugd binnen het actieplan jeugdwerkloosheid.

Deze ontwikkeling benadrukt de noodzaak tot voortzetting en doorontwikkeling van die sluitende aanpak.

2. Cliënten met trede 5 en/of 6 in één jaar binnen bereik

Dit zijn cliënten met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt. Met een traject tot maximaal 1 jaar kan men uitstromen naar werk met ondersteuning of zonder ondersteuning. Trede 5, het werken met ondersteuning, kan enerzijds het eindstation zijn voor een beperkte groep, bijvoorbeeld een WSW dienstverband, en anderzijds ook gezien worden als het voorportaal voor doorstroming naar trede 6. Hierbij kan gedacht worden aan werk met tijdelijke loonkostensubsidie, werk gekoppeld aan het volgen van educatie of een inburgeringstraject, werk met begeleiding of nazorg.

3. *WW-ers die binnen 3 maanden dreigen in te stromen naar een WWB uitkering*
Landelijke cijfers geven aan dat 7% van de WW-ers doorstroomt naar de WWB. Met de herinrichting van de dienstverlening door het UWV waarbij voor deze groep minder intensieve dienstverlening wordt geboden, wordt het risico dat deze doelgroep doorstroomt naar de WWB groter. Omdat het van belang is zo vroeg mogelijk iemand terug te geleiden naar de arbeidsmarkt om langdurige werkloosheid te voorkomen, wordt deze groep eveneens geprioriteerd. Hiermee wordt niet zo zeer uitstroom uit de WWB bevorderd maar de instroom voor de poort voorkomen⁸. Aan de hand van nog te ontwikkelen risicoprofielen wordt deze groep door de UWV voor ondersteuning overgedragen aan de gemeente.

4. *Cliënten waarbij trede 5 en/of 6 niet binnen één jaar binnen bereik*
Bij een jaarlijkse toets op de participatieladder zal het groeipotentieel verder dan één jaar niet altijd scherp naar voren komen. Is de verwachting echter dat met verlenging van één jaar het bereiken van trede 5 en/of 6 wel haalbaar is kan aan deze groep ook een traject geboden worden indien budgetten hiervoor toereikend zijn.

5. *Cliënten op de onderste treden zonder perspectief op uitstroom naar werk*
Voor deze groep geldt dat indien ondersteuning gewenst is ter bevordering van het maatschappelijk participeren verwezen wordt naar de reguliere Wmo voorzieningen. Voor deze groep wordt geen ondersteuning geboden vanuit het participatiebudget. Inspanning gericht op het vinden van werk is voor deze groep niet aan de orde gedurende een jaar. Na een jaar wordt ook voor deze groep een nieuwe beoordeling gemaakt.

7.2. Intensivering handhaving

Om de uitstroomdoelstellingen van de gemeente te ondersteunen wordt naast onderhavig participatiebeleid gelijktijdig het handhavingsbeleid geïntensiveerd. Deze intensivering geldt voor het gehele uitkeringsbestand en zal zich vooral richten op het verhogen van het aantal huisbezoeken, verhoogde controle aan de poort en het betrekken van (re-integratie)partners bij handhaving van de recht- en doelmatigheid van de uitkeringen. Onderzoek naar de effectiviteit van de ingezette instrumenten en de wenselijkheid tot aanpassing of uitbreiding hiervan zal onderdeel zijn van de intensivering van het handhavingsbeleid.

7.3. Gevolgen van het maken van keuzes

De hierboven genoemde keuzes leiden tot het gewenste resultaat van gericht inzetten van de budgetten. Daarnaast wordt met de intensivering van de handhaving naast rechtmatigheid ook de eigen verantwoordelijkheid benadrukt.

Het maken van keuzes heeft ook tot gevolg dat er groepen zijn die geen traject van ondersteuning meer wordt geboden gericht op uitstroom naar de arbeidsmarkt. Enerzijds ingegeven door de beperking van het budget maar anderzijds door aan te sluiten bij de mogelijkheden van de cliënt. Daar waar de uitstroom naar werk niet haalbaar is, moet ondersteuning gericht worden op te behalen doelen binnen de maatschappelijke participatie. Ondersteuning vanuit het Wmo voorzieningenpalet, zoals welzijn, zorg, of mantelzorgondersteuning is dan voor de handliggend. De verbinding tussen participatie en Wmo ondersteuning zal worden geïntensiveerd door onder andere voldoende kennis van de mogelijkheden bij de uitvoering (sociale kaart) en een heldere verwijsstructuur. Hiertoe wordt ook in het nieuw op te stellen Wmo beleidsplan de verbinding gelegd naar het participatiebeleid.

---

⁸ Op basis van de prognosegegevens UWV voor 2011 gaat het hier om potentiële instroom van WW naar WWB van 105 klanten,

8. Werkplein Westland

8.1. Werkplein

Vanuit de intentie van de samenwerkingspartners UWV, Patijnenburg en de Gemeente Westland om de dienstverlening te koppelen is het Werkplein Westland in november 2010 officieel in gebruik genomen. Door samen op te trekken en één fysieke beursvloer voor werk en inkomen te creëren kunnen deelnemende ketenpartners geïntegreerde diensten aanbieden die beter aansluiten bij de wensen en behoeften van uitkeringsgerechtigden, werkzoekenden en werkgevers. Het uiteindelijke doel is daar bij de doorstroom naar de arbeidsmarkt te verbeteren.

De algemene visie van de convenantpartners op het Werkplein Westland luidt als volgt:

'Het Werkplein vormt de fysieke plaats, die fungeert als één centrale plaats waar werkzoekenden en werkgevers terecht kunnen met al hun vragen op het terrein van werk en inkomen. Door bundeling van expertise en mogelijkheden worden op een klantgerichte, efficiënte en effectieve manier vraag en aanbod op de arbeidsmarkt met elkaar verbonden en wordt waar nodig (tijdelijk) een uitkering verstrekt. De klant werkzoekende wordt zo snel mogelijk aan (duurzaam) werk geholpen. Vacatures van de klant werkgever worden – eventueel met actieve inzet van plaatsingsondersteunende instrumenten - zo snel mogelijk vervuld. Het (tijdelijk) inkomen van klanten wordt goed en efficiënt geregeld.' Klanten van het Werkplein zijn zowel de klanten die werk zoeken (betaald en onbetaald), zij die (om)scholing nodig hebben en inburgeraars, als bedrijven en instellingen (werkgevers).

Met de samenwerking die binnen het Werkplein Westland in 2010 is aangegaan is in feite al voorgesorteerd op de wijzigingen die in de komende periode op ons afkomen. Patijnenburg, de WSW organisatie die naast de uitvoering WSW ook de aanwezige infrastructuur optimaal benut door o.a. het aanbod van leerwerktrajecten gericht op re-integratie te realiseren. Hierbij worden ook de werkgeversbenadering en de netwerken van de deelnemende partners over en weer benut.

8.2. UWV

Het UWV staat voor een doorvoeren van een omvangrijke bezuinigingsopgave. Daartoe ontwikkelt het UWV een nieuwe rol in de regionale dienstverlening. Vanuit deze nieuwe rol ontwikkelt zij één regiovestiging Haaglanden. Het aantal Werkpleinen in de regio Haaglanden wordt daarmee teruggebracht tot één regionaal werkend Werkplein in Den Haag.

De komende jaren wordt meer eigen verantwoordelijkheid van de werkzoekende verwacht. Het UWV gaat haar dienstverlening inrichten op basis van e-dienstverlening. Het face-to-face contact op de werkpleinen wordt nog slechts geboden aan de groep arbeidsgehandicapten en 10% van het bestand tussen de 3 en 12 maanden werkloos.

De integrale dienstverlening die nu samen met de gemeente aan de werkzoekende wordt geboden, verandert in complementaire dienstverlening. De dienstverlening zal worden ingezet vanuit een regionaal dienstverleningsconcept en richt zich daarbij op:

- Taken in het dienstverleningsproces aan werkgevers op lokaal/subregionaal en regionaal niveau
- Taken in het proces van dienstverlening aan werkzoekenden (kop van het proces) op de subregionale locaties. Hierbij kan gedacht worden aan het houden van spreekuren tot het beschikbaar stellen van menskracht en diensten
- UWV houdt de taak om de werking van de arbeidsmarkt te bevorderen door partijen transparantie te bieden in de vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

De mogelijkheden voor het maken van regionale afspraken is afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen van het UWV en de ruimte die aan de regio wordt gegeven. Overleg met het UWV vindt plaats op regionaal niveau in RPA-Haaglanden verband.

Voor Westland heeft dit tot gevolg dat het UWV zich per 1 april 2012 terugtrekt uit het Werkplein Westland.

8.3. Werk- én Ondernemersplein

8.3.1. Werkplein Westland en de rol van ondernemers

De hierboven genoemde uitgangspunten van het Werkplein Westland zijn bepaald door de drie partners zijnde Gemeente Westland, UWV Werkbedrijf en Patijnenburg

De ambitie om ondernemers mede verantwoordelijk te maken voor de sociale vraagstukken van onze gemeente ligt ten grondslag aan de gedachte om ondernemers te betrekken bij het Werkplein. Met deze gedachte werd de vorming van het ondernemersplein een feit. Naast de wettelijke partners is gezocht naar aanpalende partners die de link met bedrijfsleven kunnen versterken. Vanaf 1 januari 2011 vestigde Kamer van Koophandel Westland zich in het Werkplein, evenals de projectleider Samenwerking Onderwijs Bedrijfsleven (SOB). Daarnaast wordt verkend wat de rol van het Bedrijvenloket van Gemeente Westland binnen het Werkplein zou kunnen zijn. Er dient onderscheid gemaakt te worden bij de visievorming over de fysieke vorming en het "concept" ondernemersplein.

8.3.2. Ondernemersplein vanuit fysiek oogpunt

In het land zijn er al enkele voorbeelden van ondernemershuizen. Deze voorbeelden zijn echter veelal bedrijfsverzamelgebouwen, waarbij er geen sprake hoeft te zijn van een gemeenschappelijke doelstelling. Verkenning van deze ondernemershuizen leiden dan ook niet tot een voorbeeld voor een Westlandse aanpak.

Aanvullende partners zouden vanuit een meest wenselijk scenario moeten bijdragen aan de missie en visie van het Werkplein en dus een rol moeten kunnen spelen in maximale participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. In dit licht kan gedacht worden aan Uitzendbureaus, personeeldiensten en ondernemersverenigingen. In het kader van een uitwisselbaarheid tussen gemeentelijke belangen en ondernemersbelangen zou er tevens gedacht kunnen worden aan bedrijfsconsulenten. Hierdoor wordt toegewerkt naar een meer wederkerige relatie.

Het al dan niet zoeken van partijen die zich huisvesten in het Werkplein Westland kan vanuit het versterken van de ondernemersplein gedachte plaatsvinden, maar er is niet een vanzelfsprekende relatie. De noodzaak om nieuwe huurders te vinden, is opportuun vanwege het vertrek van het UWV per april 2012. Hierbij is de wens om huurders te vinden die kunnen bijdragen aan het behalen van de doelstelling voor maximale participatie en de sociaal maatschappelijke opdracht.

8.3.3. Het concept Ondernemersplein als gedachtegoed

De opdracht van de partijen binnen Werkplein Westland is het op efficiënte wijze mensen maximaal laten participeren. De afname van financiële middelen en ook de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt maakt het nog belangrijker om ondernemers mede verantwoordelijk te maken voor deze maatschappelijke opdracht. Ondernemers en gemeente hebben elkaar nodig. Westlandse ondernemers kenmerken zich als hardwerkend en sterk financieel gedreven. Voor het leggen van de verbinding naar de maatschappelijke opdracht wordt ingezet op de bewustwording en verantwoordelijkheid van de ondernemers hierin. Daarnaast zal binnen het Werkplein Westland gewerkt moeten worden aan het bieden van diensten die aansluiten op de behoefte van ondernemers.

Met de invoering van de Wet Werken naar Vermogen wordt ook beoogd dat ondernemers mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt opnemen in hun personeelsbestand.

Dit gaat echter niet vanzelf. Het huidige bestand blijkt slecht aan te sluiten op de vraag.

Daarnaast is er sprake van verdrukking door de aanwezigheid van fysiek sterke arbeidskrachten uit Midden Oost Europa (MOE-landers) met een grote motivatie. Ondernemers zijn in het verleden genoodzaakt geweest om uit deze landen arbeidskrachten te halen, vanwege gebrek aan aanbod uit eigen regio. Ook nu blijkt het Werkplein maar moeilijk op de vraag te kunnen aansluiten.

Van belang is dat ondernemers laten weten wat zij nodig hebben om zich verantwoordelijk te kunnen voelen voor de sociaal maatschappelijke opdracht.

Dit vraagt om een dialoog met ondernemers. Dat sluit aan bij het gedachtegoed van het werkplein - ondernemersplein. Ondernemers worden betrokken in de opdracht en worden aangesproken op hun rol.

Om deze betrokkenheid te realiseren zal o.a. worden gewerkt aan:

- Nadere verkenning van behoefte van ondernemers
- Optimaliseren van de dienstverlening aan ondernemers
- Uitbreiding van dienstverlening aan ondernemers
- Eenduidige uitstraling en beeld over de rol en mogelijkheden van het Werkplein – Ondernemersplein

De aanbevelingen van de RWI, vermeld op in hoofdstuk 5, worden hierin meegenomen.

9. Patijnenburg

9.1. Uitvoering Wet Sociale Werkvoorziening en aanbieder van re-integratie trajecten

Patijnenburg is door de Gemeente Westland aangewezen voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW). Voor de uitvoering van de WSW ontvangt de gemeente een rijkssubsidie per standaard eenheid. Deze middelen worden 1 op 1 beschikbaar gesteld voor de bedrijfsvoering van Patijnenburg. Er zijn in totaal 351 dienstverbanden bij Patijnenburg⁹ en een wachtlijst van 48 personen¹⁰.

De Gemeente Westland heeft met Patijnenburg een raamovereenkomst inzake de uitvoering van re-integratietrajecten. Deze re-integratietrajecten worden uitgevoerd door Werkstroom, bedrijfsonderdeel van Patijnenburg die ook de doorstroom van WSW naar de reguliere arbeidsmarkt begeleidt. Werkstroom participeert binnen de ontwikkelde dienstverlening van het Werkplein Westland.

9.2. Toegang WSW beperken tot beschut werk en afbouw rijkssubsidie

De Wsw wordt met de invoering van de Wet Werken naar Vermogen in 2013 alleen nog toegankelijk voor mensen met een indicatie voor beschut werk. Op termijn zal het volume zijn teruggebracht naar een derde van het huidige volume. Daarnaast wordt de rijkssubsidie per werknemer in de sociale werkvoorziening de komende jaren afgebouwd.

Om deze bezuinigingen te realiseren is een transitie van de Sociale Werkvoorziening noodzakelijk. Voor deze transitie is landelijk 400 mln. beschikbaar. Er is landelijk door de VNG en Cedris een commissie Toekomst en Transitie Sociale Werkvoorziening (TTSW) ingesteld. Deze commissie heeft een advies uitgebracht hoe de SW in de toekomst georganiseerd moet worden. Naast dit advies wordt ook duidelijk dat de financiële randvoorwaarden hiervoor te krap zijn. Op iedere Sw'er komt de gemeente vanaf 2015 5000 euro tekort.

Welke mogelijkheden er zijn in Westland om deze transitie in te zetten zal in 2012 worden onderzocht en een plan van aanpak worden opgesteld. Alle aspecten worden daarin meegenomen zoals de mogelijk ontwikkeling rond de CAO-voorwaarden voor nieuwe instroom, de combinatie die gelegd kan worden met de dagbesteding vanuit de functie Begeleiding die vanaf 2013 naar de gemeente overkomt, samenstelling van de huidige SW populatie, de mogelijkheden op de (regionale) arbeidsmarkt etc.

9.3. Financiële risico's

De risico's voor de uitvoering van de WSW vinden de oorsprong op twee maatregelen.

- a. De beperking van de SW tot Beschut werken en daarmee terugbrengen van het huidige volume met een derde. Om dit te realiseren zal er een transitie moeten plaatsvinden waarbij rekening gehouden moet worden met de huidige SW medewerkers. Er stromen er maar een beperkt aantal jaarlijks uit (gemiddeld 5 per jaar), en zij ondervinden de bescherming van CAO afspraken waar de gemeente niet eenzijdig aan kan tornen.
- b. Dit brengt direct ook de tweede maatregel voor het voetlicht. In de CAO zijn o.a. de hoogte van de salarissen van de SW medewerkers vastgelegd. Het naar beneden bijstellen van de rijksvergoeding per SE staat tegenover het ontbreken van een sturingsinstrument op de kosten van de bedrijfsvoering.

Een tekort van 5000 euro per SW plaats loopt jaarlijks op tot 1,5 miljoen per jaar bij ongewijzigd beleid.

---

⁹ In totaal zijn er 370 WSW dienstverbanden, 19 dienstverbanden betreffen andere SW bedrijven

¹⁰ Stand per 31 augustus 2011

10. Participatiebudget

10.1. Een ongedeeld budget vanaf 2013

Op 1 januari 2009 werd het Participatiebudget ingevoerd. De rijksmiddelen die gemeenten ontvingen voor re-integratie (werkdeel WWB), inburgering (Wet Inburgering) en volwasseneneducatie (Wet Educatie en Beroepsonderwijs) werden ontschot en samengevoegd in één budget. Het kabinet stelde gemeenten daarmee in staat om meer samenhang aan te brengen in het participatiebeleid en zodoende beter individueel maatwerk te leveren aan burgers. Vanaf 2013 zal hier, gelijktijdig met de invoering van de Wet Werken naar Vermogen, ook het budget voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) aan worden toegevoegd. Vanaf 2012 worden er forse bezuinigingen doorgevoerd op het participatiebudget. Deze bezuiniging treft alle drie de componenten, dus zowel op re-integratie, inburgering als op volwasseneneducatie.

Tabel 3 Ontwikkeling participatiebudget Westland¹¹

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Re-integratie	1.954.194,-	1.761.451,-	1.048.928,-	957.815,-	828.443,-	828.443,-
Inburgering	614.740,-	601.699,-	320.263,-	150.084,-	0,-	0,-
Volw.educatie	846.729,-	646.990,-	625.051,-	351.810,-	304.291,-	304.291,-
Totaal P-budget	3.415.663,-	3.010.140,-	1.994.242,-	1.459.710	1.132.735,-	1.132.735,-
Wet sociale werkvoorziening ¹²	8.036.795,-	8.004.950,-	8.004.950	nmb	nmb	6.852.497,-

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat in 2012 een forse teruggang is in beschikbare middelen van 33% tot een verlaging van meer dan 60% van het totale participatiebudget vanaf 2014.

10.2. Re-integratie instrumenten

Voor de uitvoering van het participatiebeleid staan de volgende instrumenten ter beschikking:

- Medische keuringen
- Loonkostensubsidies
- Workfirst
- Leerwerktrajecten voor jongeren¹³
- Re-integratietrajecten
- Jobhunting door WGSP
- Scholing
- Werkervaringsplaatsen

¹¹ Het betreft hier de doorvertaling van landelijke cijfers naar de westlandse situatie d.m.v. het objectieve verdeelmodel. Deze kunnen afwijken van het definitieve budget.

¹² De mate waarin het budget in 2013 en 2014 wordt afgebouwd is nog niet bekend

¹³ Met het vervallen van de WIJ met ingang van 2012, komt de verplichting tot het aanbieden van een leerwerktraject aan jongeren te vervallen.

Met de invoering van de Participatieladder zal het re-integratietraject worden afgestemd op het groeipotentieel van de cliënt. De vraag naar meer specifieke ondersteuning op maat kan hierdoor toenemen. Dit leidt tot heroverweging van het huidige instrumentarium zoals hierboven vermeld. Gezien de sterke teruggang in budget zal het aanbod aan re-integratie middelen nog meer resultaatgericht worden samengesteld met als doel de effectiviteit van het totale aanbod te vergroten.

10.2.1. Ontwikkeling sollicitatiehuis

Binnen het Werkplein Westland wordt het "sollicitatiehuis" ontwikkeld. Binnen dit sollicitatiehuis wordt aan de groep uitkeringsgerechtigden met een relatief korte afstand tot de arbeidsmarkt een, in een groepsgericht programma van acht weken, gestructureerde ondersteuning geboden om de bemiddelbaarheid naar de arbeidsmarkt te vergroten en daarmee te realiseren.

10.3. Inburgering

Met de komst van de Wet Inburgering in 2007 heeft Westland zich gericht op de verplichte inburgering van geestelijke bedienaren en asielgerechtigden, al of niet met een Wwb uitkering. Deze groep wordt een inburgeringstraject aangeboden. De overige doelgroepen worden op het nakomen van hun inburgeringsplicht gehandhaafd. Hier wordt geen wijziging op doorgevoerd. De instroom van asielgerechtigden in Westland wordt voor een groot deel bepaald door de invulling van de Taakstelling Huisvesting Statushouders. Jaarlijks vangt Westland 60 mannen, vrouwen en kinderen op. Het opleidingsniveau van de nieuwkomers is voor het merendeel laag. Een succesvol inburgeringstraject is noodzakelijk om zich in de samenleving te kunnen handhaven en kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. Het merendeel van de inburgeringstrajecten wordt om die reden dual aangeboden.

Tabel 4 Overzicht aantallen inburgeringstrajecten 2007-2010

	2007	2008	2009	2010
Aangeboden inburgeringstrajecten	31	46	57	52
Waarvan dual	2	25	50	46
Waarvan niet dual	29	21	7	6
Taalkennisvoorziening niet inburgeringsplichtigen ¹⁴	0	0	0	42
Handhaving zonder voorziening ¹⁵	48	116	61	42

De kosten van de inburgeringstrajecten worden vanuit het Participatiebudget betaald. Vanaf 2012 wordt het beschikbare budget voor inburgering afgebouwd. Met ingang van 1 januari 2014 vervalt de financiering van de inburgering. De doelgroep die verplicht wordt om in te burgeren dient zelf voor de financiering van het inburgeringstraject zorg te dragen. Het uitgangspunt hierbij is, dat iedere nieuwkomer zelf verantwoordelijk is voor zijn inburgeringstraject. Voor de groep die nu nog een traject krijgt aangeboden zal dit tot gevolg hebben dat zij een lening moeten afsluiten om hun

¹⁴ Betreft taaltraject voor MOE-landers i.s.m. uitzendbureau

¹⁵ Aantal verplichte inburgeraars die zelf verantwoordelijk zijn voor hun inburgeringstraject

inburgeringstraject te kunnen betalen. Dit geldt nu al voor de groep die zelf verantwoordelijk is voor hun (verplichte) inburgeringstraject. Een lening hiervoor kan bij de Dienst Uitvoering Onderwijs-IB groep worden aangevraagd.

10.4. Volwasseneneducatie

Het budget voor volwasseneneducatie is binnen het participatiebudget geormerkt gedurende de huidige kabinetsperiode (tot 2014). Dit houdt in dat de rijks gelden alleen mogen worden besteed voor educatie en bij een ROC.

Op grond van de Wet educatie en beroepsonderwijs (Web) sluit het college jaarlijks een overeenkomst met één of meerdere ROC's, de zgn. productovereenkomst. Westland heeft al jaren een inkooprelatie met ROC Mondriaan. In de jaarlijks af te sluiten productovereenkomst worden de afspraken over het cursusaanbod vastgelegd. Dit is geen statisch gegeven. Op signalen van bijvoorbeeld het Werkplein of ROC Mondriaan zelf, wordt bij veranderde behoefte ingespeeld met een aangepast aanbod.

Het cursusaanbod bestaat o.a. uit:

- Nederlands als eerste taal en als tweede taal
- computervaardigheden
- rekenen/budgetteren
- cursussen voor vrijwilligers
- cursusaanbod voor cliënten van het Werkstroom re-integratie incl. WIJ:
  - Taal en rekenen
  - Sociale vaardigheden
- opleidingen voor werknemers van Patijnenburg
- voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (mavo, havo, vwo).

11. Flankerend beleid

11.1. Schuldhulpverlening

Met de 'Wet gemeentelijke schuldhulpverlening' wordt schuldhulpverlening wettelijk verankerd. Burgers kunnen zich op schuldhulpverlening beroepen. Gemeenten mogen weigeren schuldhulpverlening te bieden aan fraudeurs en recidivisten.

De wet verwijst expliciet naar het begrip 'integrale schuldhulpverlening'. Daarmee wordt geborgd dat er bij schuldhulpverlening niet alleen aandacht moet zijn voor het oplossen van de financiële problemen van een klant maar ook voor eventuele omstandigheden die op enigerlei wijze in verband kunnen staan met zijn financiële problemen. Het kan daarbij gaan om psychosociale factoren, relatieproblemen, de woonsituatie, de gezondheid, verslaving of gezinssituatie.

De integrale schuldhulpverlening kan schuldenaren naar een schuldenvrije toekomst brengen. En daarmee een bijdrage leveren aan de vergroting van de participatie indien de problematische schulden vervallen als belemmering voor participatie.

Nog niet duidelijk is wanneer de nieuwe wet in werking zal treden: 1 januari én 1 juli 2012 worden genoemd. Een beleidsplan schuldhulpverlening zal separaat van deze participatienota aan de Raad ter vaststelling voorgelegd.

11.2. Kinderopvang

Kinderopvang wordt, indien nodig, tijdens een re-integratie traject of inburgeringstraject ingezet. De kosten van opvang worden voor een groot gedeelte door de Belastingdienst betaald. De Gemeente Westland draagt zorg voor het resterende gedeelte door middel van betaling van het wettelijke gemeentelijk deel, de meerprijskosten en indien de klant daarom verzoekt de eigen

bijdrage (bijzondere bijstand). Het Rijk is voornemens om de eigenbijdrage van de kosten van kinderopvang te verhogen. Hierdoor kan het beroep op bijzondere bijstand voor deze eigen bijdrage voor kinderopvang toenemen.

12. Monitoring

Met een zuiver beeld van het bestand, hun vorderingen en de resultaten, uitgesplitst naar doelgroep, laddertrede en/of soort traject wordt informatie geboden om goed beargumenteerde beleidskeuzes te maken en effectief met de schaarser wordende participatiemiddelen om te springen. Er wordt gemonitord aan de hand van de volgende indicatoren:

- Nulmeting januari 2012 indeling participatieladder incl. groeipotentieel
- Jaarlijkse meting indeling participatieladder incl. groeipotentieel
- Gegevens in- en uitstroom cliëntenbestand incl. reden
- Gegevens voorkomen instroom op basis van resultaten re-integratie "max Ww-ers"
- Resultaten re-integratie instrumenten onderscheiden naar uitstroom naar werk

13. Planning van vervolgstappen

Zoals in de inleiding aangegeven is deze nota gericht op de eerste stap richting de invoering van de Wet Werken naar Vermogen in 2013. Op de verschillende onderdelen worden vervolgstappen genoemd die in 2012 nader uitgewerkt worden. Hieronder een overzicht en planning van de opgenomen vervolgstappen:

Onderwerp	Wat	Wanneer	Routing
Uitwerking wijzigingen WWB	Nota met wijzigingen en Verordeningen	12-2011	Raad
Invoering tegenprestatie	Nota met invoeringsvoorstel	2012 (gelijktijdig met WWnV)	Raad
Wet werken naar vermogen	Nota en verordeningen	2012	Raad
Transitie WSW	Plan van Aanpak	1 ^e helft 2012	Raad
Nulmeting bestand	Bestandsanalyse Vertaling naar meetbare doelstellingen	Januari 2012 1 ^e kwartaal	Afdeling (ter info) Raad
Wet schuldhulpverlening	Nota en verordening	Afhankelijk invoering wet 2012	Raad
Verbinding ondersteuning Participatie en Wmo	Wmo beleidsplan 2012-2015	2012	Raad

14. Lijst met gebruikte afkortingen

BSP	Branche Service Punt
Cie TTSW	Commissie Toekomst en Transitie Sociale Werkvoorziening
CPB	Centraal Planbureau
KvK	Kamer van Koophandel
MOE-landers	migranten uit Midden en Oost Europese landen
Nww	Niet werkend werkzoekende
RPA	Regionaal Platform Arbeidsmarkt
RWI	Raad voor Werk en Inkomen
SE	Standaard eenheid tbv financiering Wet sociale werkvoorziening
SOB	Samenwerking Onderwijs Bedrijfsleven
UWV	Uitvoeringsorganisatie Werknemers Verzekeringen
Wajong	Wet arbeidsongeschiktheid jong-gehandicapten
WGSP	Werkgeversservicepunt
WIJ	Wet Investing in Jongeren
WML	Wettelijk Minimumloon
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WSF	Wet Studiefinanciering
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening
WW	Werkloosheidswet
WWB	Wet Werk en Bijstand
WWnV	Wet Werken naar Vermogen

15. Bijlage I

Verklaring treden participatieladder:

Trede	Voorbeelden
Trede 6: Betaald werk • Heeft een arbeidscontract met een werkgever of is zzp'er EN • ontvangt geen aanvullende uitkering van gemeente of andere uitkeringsinstantie EN • wordt niet door anderen dan leidinggevende of collega's begeleid bij het uitvoeren van het werk EN • maakt geen gebruik van WSW of gemeentelijke participatie-instrumenten.	Voorbeelden trede 6: - Baan met arbeidscontract - Baan met arbeidscontract en pro forma nazorg¹⁶ - Zzp'ers - Ondernemers
Trede 5: Betaald werk met ondersteuning • Heeft een arbeidscontract met een werkgever of is zzp'er en ontvangt daarbij ondersteuning, dat wil zeggen: • maakt gebruik van gemeentelijke participatie-instrumenten OF • ontvangt een aanvullende uitkering OF • werkt in WSW-verband (intern, gedetacheerd of begeleid werken) OF • volgt een reguliere opleiding met arbeidscomponent, onder het niveau van de startkwalificatie.	Voorbeelden trede 5: - WSW (intern/gedetacheerd/begeleid werken) - Werk (parttime) met aanvullende uitkering van gemeente of UWV - Werkt met loonkostensubsidie - Werk waarbij uitkering wordt verloond (o.a. bepaalde vormen van Work First) - Werk met apart ingekochte instrument nazorg waarbij sprake is van echte ondersteuning - Werk met externe begeleiding/jobcoach - Werk en volgt daarnaast een inburgeringsaanbod - Werk en volgt daarnaast een educatieaanbod - Bbl-opleiding (4 dagen werken in leerbedrijf en 1 dag opleiding) - Werken met stagevergoeding en zonder aanvullende uitkering
Trede 4: Onbetaald werk • Doet onbetaald werk; dat wil zeggen: • heeft geen arbeidscontract EN • voert taken uit en heeft daarbij verantwoordelijkheden naar anderen EN • heeft minimaal eens per week fysiek contact met anderen bij het uitvoeren van het onbetaalde werk.	Voorbeelden trede 4: - Werken met behoud van uitkering (Work First, participatiebanen e.d.) - Duale inburgeringstrajecten met een werkcomponent - Re-integratie-instrument met werkcomponent - Stages - Vrijwilligerswerk (minimaal 1 x per week contact) - Bol-opleiding (dagopleiding met zo nu en dan stage) - GIT-trajecten (Geïntegreerde Trajecten - scholingstrajecten waarbij een beroepsopleiding met stages wordt gecombineerd met het leren van de Nederlandse taal)

¹⁶ Het gaat hierbij niet om nazorg die gemeenten apart inkopen, maar om nazorg als impliciet onderdeel van een re-integratietraject waarbij geen sprake is van echte ondersteuning. De nazorg beperkt zich hierbij tot één- of tweemaal telefonisch contact.

Trede	Voorbeelden
Trede 3: Deelname georganiseerde activiteiten • Neemt deel aan activiteiten in georganiseerd verband zoals verenigingen of opleidingen EN • voert geen taken uit met verantwoordelijkheden naar anderen (d.w.z. het is geen werk) EN • neemt minimaal eens per week deel aan die activiteit waarbij hij/zij in fysiek contact komt met anderen	Voorbeelden trede 3: - Volgen van een inburgeringsaanbod, educatieaanbod of re-integratie-instrument zonder werkcomponent - Volgen van andere cursussen of opleidingen zonder werkcomponent - Lidmaatschap vereniging (regelmatig een activiteit volgen waarbij je in contact komt met andere mensen) - Regelmatige sport beoefenen in georganiseerd verband - Vrijwilligerswerk (minder dan 1x per week contact)
Trede 2: Sociale contacten buiten de deur • Heeft minimaal één keer per week fysiek contact met mensen die geen huisgenoten zijn EN • die contacten vinden niet plaats in georganiseerd verband EN • voert geen taken uit met verantwoordelijkheden naar anderen (d.w.z. het is geen werk) EN • die contacten beperken zich niet alleen tot functioneel contact met winkelpersoneel, hulpverleners et cetera	Voorbeelden trede 2: - Mensen ontmoeten zoals burens, buurtbewoners en ouders van vriendjes van kinderen - Regelmatig activiteiten buiten de deur ondernemen, zoals bezoek van vrienden, bioscoopbezoek, museumbezoek etc. - Regelmatige mantelzorg voor niet-huisgenoten (die niet via een organisatie is georganiseerd) - Individuele sporten zoals sportschool - Neemt deel aan activiteiten in georganiseerd verband maar minder dan 1 x per week - Regelmatig kerk/moskeebezoek (minimaal 1x per week)
Trede 1: Geïsoleerd • Heeft niet of nauwelijks contact met anderen dan huisgenoten EN • de contacten buiten de huisgenoten beperken zich tot functionele contacten (winkelpersoneel, hulpverleners, buschauffeurs etc.)	Voorbeelden trede 1: - Nauwelijks contacten buiten de deur - Mantelzorg voor huisgenoten - Alleen actieve contacten via internet/email - Dakloos zonder contacten met niet-daklozen, behalve hulpverleners

